

STRIP

PRESSING

MAGAZIN ZA DEVETU UMETNOST BROJ 2 CENA 90 din

Intervju:
MAJK MINJOLA

SADRŽAJ

ilustracija na naslovnoj strani
ČUVAR PRELAZA
Miloš Nicić

Strip
PRESSING

**Magazin
za devetu
umetnost**

Izdavač:
STUDENSKI
INFORMATIVNO
IZDAVAČKI
CENTAR
NIŠ

Za izdavača:
Dobrivoje Ljujić

Glavni i odgovorni
urednik Pressinga:
Jugoslav Jeković

Urednici izdanja:
Marko Stojanović
Dejan Stojiljković

Likovni urednik:
Andrija Mijoković

Kompjuterska
obrada i priprema
za štampu:
Miloš Mijević

Adresa:
Šumatovačka bb,
18000 Niš
telefon: 018/523-418
fax: 018/523-120
Žiro račun:
42500-678-5-22623

PALI ANDEO: Hajduk i Kolac

Tekst i crtež: Dejan Vujić

BOROVINA VRANIĆ - ILUSTRACIJA

Olovka: Nebojša Bačić Tuš: Saša Arsenić

PALI ANDEO: Bdenje

Tekst: Marko Stojanović Crtež: Dejan Sedlan

EKSKLUZIVNI INTERVJU: Majk Minjola

PAKLA puni džepovi

Preveo: Marko Stojanović

Jedan dan na Divljem Zapadu

Tekst i crtež: Jovan Ukropina

Baš čelik

Tekst i crtež: Toni Fejzula

intervju:

GETO

Jedan od najboljih jugoslovenskih
ilustratora i strip autora govori o
svom radu, srpskoj strip sceni i
njenim autorima, odnosu stripa i
fima, savremenim kretanjima u
umetnosti i još nekim stvarima...

Razgovarao: Dejan Stojiljković

Oranje Marko Kraljevića

Tekst i crtež: Nebojša Pejić

STRIP fenomeni: HELLBLAZER

NEKA VRSTA

MAGIJE

Piše: Marko Stojanović

Strip koji već više od čitave decenije šokira i očarava strip fanove širom sveta. Strip koji je mnogo više od fenomena...

Autist

Tekst i crtež: Dušan Cvetković

Circle II

Tekst i crtež: Aleksandar Opačić

Njo i Pupsiplu

Tekst i crtež: Tihomir Čelanović

Krakov, Krakov

Tekst: Đorđe Milosavljević
Crtež: Toni Radev

umesto uvodnika

Poštovani prijatelji stripa,

Evo nas konačno i kod drugog broja vašeg i našeg magazina. Mnogo toga se izdogađalo u periodu koji je za nama, STRIP Pressing je, sasvim nenadano, dobio svoje specijalno izdanje u vidu strip albuma MAX DEBRIS, desile su se i neke promocije u Beogradu i Kragujevcu a mnogi strip autori su nam se javili sa željom da nam prilože svoje radove. Neke od tih radova možete naći i u ovom broju uz, naravno, serijal o Luki Vranicu koji je postao nosač (a, bogami, prešao i u literarne vode s obzirom na to da je u pripremi zbirka pripovedaka), nove avanture Marka Kraljevića, malo alternativne, vesterna i još jedan serijal - "Krakov Krakov" Đorđa Milosavljevića i Tonija Radeva, kao i mnoštvo tekstualnih priloga zbog kojih su nas najviše i hvalili po izlasku prethodnog broja.

Interesantna stvar je da se ovo izdanje javilo upravo u vreme kada strip izdavaštvo i strip scena u ovoj polovini državi počinju da oživljavaju. Da li je to zaista prava reanimacija stripa u nas ili samo sporadično batrganje, videćemo u godini koja sledi. Do tada, ostanite verni STRIP Pressingu i njegovim izdanjima.

Dejan Stojiljković

ZOVEM SE FORD...

Piše: Aleksandar Blagojević

ALAN FORD

ili: kako je iz stripa nastao kult

STRIP Pressing predstavlja:
MAX DEBRIS - ispovest
prvog krivotvoritelja
Piše: Zlatibor Stanković

Edem

Tekst i crtež: Tiberije Beka i Darko Pejčin

Protiv sebe

Tekst i crtež: Milisav Banković

ilustracija na zadnjoj korici:
Toni Radev

Lipljan, 1951.

Op - hoo!

Baci meni,
Latife !!!

Tako li vas
babo naučio !!!

BANG!

Nosi
Musaefendiji !

Dao mi Kara - Marko
dedo...

Moj dedo, Musa - Beg
Bošnjak je pravovjeren
musliman, sunit...

Ja sam siguran da i
ALLAH u svojoj blagosti
gleda na njega zaštitnički!
Nikada ga nijesam vidio
da se tako sjajno bori !!!

Ne može izgubiti !

Koran sura 113:

U ime Boga, blagoga i milosrdnoga,
reci: >> Ja tražim utočište kod
Gospodara svitanja dana:
od pakosti njegovih stvorenja:
od zla mračne noći, kad nas zateče:
od pakosti onijeh koji duvaju na uzle:
od zla zavidljivca koji nam zavidi. <<

Posvećeno novim
srpskim mučenicima,
slava i hvala.

U Krivelju vetrovi stalno duvaju. Kad
košava posebno oštro zastruže, ulice
opuste, prozori se zarumene od svetlosti
i dok kuvano vino kruži unaokolo ljudi
kažu: Svako čudo za tri dana dosta...

I obično su
u pravu...

Ali ova oluja traje
bez prestanka
već šesti dan.

Ova oluja ruši se
na malo selo kao
ni jedna druga...

...Ova oluja i
nije kao druge.

Više ni vatra ni
kuvano vino
ne pomažu.
Ljudi samo čute...

...I bojažljivo pogledavaju
ka jednoj kući.

Ovoj kući.

Ne moraš
da kucaš,
burazeru.

... Ali ću zato
ja morati da pucam,
ako se samo mrdneš!
Jasno ?

BDENJE

CRTEŽ: DEJAN SEDJAN

SCENARIO: MARKO STOJANOVIĆ

Voleo bih da mogu da zaboravim. Zvao si me Pop Mile?

Svuda su ga tražili i na kraju izvukli iz bunara.

Pa da ga zarobimo, a? Bićemo heroji!

Bre, kakav si ti to čovek?

Krstio ti je sina, rdo! A ti ...

Ja vala neću.

'Oćeš ti Miri da kažeš da si dželata njenog brata ostavio u životu!

Ubiću te Švabo, ja ću da te ubijem!

W... Was?

Mein Gott! Hilfe! Hilfe!

Neki tvoj je ubio mog pobratima, Švabo.

Njegova majka ga nikad neće dočekati...

Željko Jurić
Štampao

Izenada, u dnu mojih
očiju bljesak munje
a u njemu ...

Užas steže srce,
ništavilo nepovratno
guta razum ...

I shvatam strašna je i čudna...

... Ta pravda ...

I shvatam razmak među
seovcima i suviše je pravilan
da bi bio prirodan ...

I to Pop Mile pored
mene uz urlik prazni
svoj parabelum.

Ekskluzivni intervju: Majk Minjola

Malo je savremenih strip crtača koji mogu za sebe da kažu da svakim svojim stripom čine pomake u strip umetnosti, i da im uspeva da u svojim stripovima urade nešto stvarno novo. Majk Minjola to može, i to s pravom, pošto se njegov uticaj oseća kod mase crtača kako s one, tako i s ove strane okeana

PAKLA puni džepovi

Preveo: Marko Stojanović

Za one koje nisu upoznati sa Hellboy-em, kako bi opisao strip? Radi se o natprirodnoj, misterioznoj i akcionoj priči.

Ko je Hellboy, a ko su sporedni likovi koji se u stripu pojavljuju?

Hellboy je u teoriji najveći svetski istraživač okultnog. On je ushvari neko vrsta demona, prizvan na zemlju tokom Drugog Svetskog rata, odgojen među ljudima, misli o sebi uglavnom kao o čoveku, a mogao bi uistinu biti Zver Apokalipse. Upkos tome, on je dobar tip i bori se protiv zlodustava. Strip je pun drugih bizarnih i neljudskih monstuma koji su uglavnom dobri momci, par ljudi koji su ubačeni ovamo - onamo, ljudi nacističkih naučnika, i onoliko polp koliko koliko stanu u strip.

Hellboy je znači odgojen kao pristaša Američki klinac.

Upravo tako; osećao sam to kao trijumf okolice nad genetskim nasleđem. On izgleda kao demon, ali ako ga okružiš pravim ljudima i dozvoliš mu da se igra sa nekolicinom Američkih vojnika, ispače od njega sasvim okaj osoba. U stvari, mislim da on ne upište ne voli da bude podsećan da nije samo običan tip.

Sam Hellboy izgleda poprilično jednostavno, posebne u poređenju sa svim drugim stripovima koji se objavljuju. Otkako si crpeo inspiraciju za njega?

Hellboy bukvalno predstavlja sve što sam ikada hteo da crtam. Malo po malo to postaje jasno i oblikovano se. Samo sam želeo da realizujem priče kakve

niko nije u to vreme radio, stvari o kojima sam ja razmišljao. Želeo sam da radim akcionu priču s velikim monstrumom, ali sam takođe želeo da iskoristim sve te folklorne priče, bajke i mitologije koje sam oduvek voleo i privlačivao da se njima bavim u stripu. Bilo je to zaista kao kad izmete sve što volite i stavite na jedno mesto. Nekad sve to funkcioniše, nekad ne, ali je uglavnom za mene veoma zabavno. Naposljetku se u budnoj poziciji sa Hellboy-em zato što se spremam da ga posle dve godine stavim malo u stranu, jer imam jednu drugu stvar kojoj bih da se posvetim. Posle WAKE THE DEVIL-a sam doveo Hellboy-a do jedne tačke u kojoj sam počeo da isprobavam neke velike kosmičke stvari, ili da te iste kosmičke stvari dojem u naznakama, a ushvari nisam bio siguran kako to želim da nastavim. Upravo počinjem da dobijam ključ u tome, i veoma je rođakina, gigantska stvar u ovom trenutku. Želim da radim nešto drugo, pa da se onda vratim Hellboy-u sa svežim pogledom.

Hoćeš li nam dati neke naznake o čemu će se raditi u tvom novom projektu?

Biće u neku ruku sličan Hellboy-u, i verovatno radjen za DC, upravo smo počeli pregovore oko tog projekta. Neće se raditi o velikom crvenom tipu koji se bori protiv zlodustava, već o liku koji se bori protiv čudovitih stvari. Pričnica je slična stripovima o Hellboy-u jer se bavi neobičnim Viktorijanskim istarjanjima. To je više detektivska priča, ima u njoj puno

arhetipskih likova iz stare pulp literature koja mi se zaista sviđa. To nas dovodi do pitanja koje sam imao o svojim Viktorijanskim dekorima: ti izgleda zaista uživao u njihovom crtanju. **Koliko si istraživanja uložio u njih? Da li je to samo nešto čime se baviš sa strane, neka vrsta hobija, koji potom unosiš u svoj rad?**

Uvek sam voleo kako to izgleda, sviđao mi se čeli period što se tiče mode i interijera. Toliki dio te Viktorijanske literature o duhovima, koju volim, je prošet kom vrstom atmosfere... Toliko se dobro da iskoristiti za toku vrstu priče. Pomislite samo na Žila Verna i Herberta Džordža Velsa i Serlaka Holmsa, stvari koje taj period naprosto donosi sa sobom. Pola hrog posla je urođeno time što si ga smesta u tu epohu, ljudi znaju tačno šta da očekuju čim vide likove koji nose tu vrstu odeće. Moram priznati da je zabavno igrati se tim konceptom. Što se tiče istraživanja: imam puno knjiga, i volim da radim po dokumentaciji. Shvata se lepo zašto sam kopajuci unošao i nalazeći taj tip nametajao li tu vrstu enterijera za sobe, te kostime i druge stvari koje su mi potrebne.

Priča The conquering worm se izgleda više bavi neobičnom naukom nego natprirodnim. Da li je to urođeno namerno?

Ne baš. Malo toga u Hellboyu se radi namerno. Ova priča čak upište nije bazirana na folkloru. Ova je bas priča o ljudim naučnicima i takvim stvarima. Naravno, puno kratkih priča o Hellboyu

su direktno zasnovane na starijim predanjima, na folkloru ili mitologiji. Veće mini serije znaju da budu prava smesha svega i svačega i ova je upravo takva. Ima i u njoj puno natprirodnog, duhova i mračnih stvari, ali je više a ljudim naučnicima i vanzemaljskim stvorenjima. U skorije vreme si koristio dosta legendi u svom radu. Da li je to nešto prema čemu gajiš ljubav?

To je nešto što sam oduvek želeo da radim. Još od kada sam prvi put počeo da čitam avakve stvari, znao sam da želim da ih nekako inkorporiram u svoje stripove. Ikonografija je zaista izuzetna - kao na primer ikonografija Svetog Danstina sa klistima i svim ostalim (iz priče The box full of evil) - uvek sam naginjao takvim bizarnim stvarima. Neke od najboljih priča o Hellboy-u koje sam uradio bile su gotovo doslovne adaptacije starih narodnih priča, tako da im se uvek vraćam. Da budem iskren, u stvari sam ponovo počeo da čitam predanja jer sam iskoristio skoro sve one narodne priče koje su u meni izazvale reakciju "Čoveče, ovu moram da uradim!" Postoje još dve koje nisam obradio i koje će verovatno zaokružiti sledeću kolekciju kratkih priča - kad god je uradim. Ali želim da u pokrenem više stvari, i zato The conquering worm nema ništa sa narodnim predanjima.

Nacisti imaju veliku ulogu u Hellboy-u. Zašto?

Moj omiljeni odgovor na to pitanje je da je Nacisti lako koristiti kao negativce zato što ne zahtevaju nikakvo objašnjenje. Toliko ima teorija o tome čime su se sve bavili Nacisti da može sasvim opravdano da kažeš "Znao, Nacisti su imali svemirski program" i ljudi će reći "Pa, to bi mogli biti istina. Bog zna da su radili na svemu ostalom." Hellboy-eva porekla je povezana sa Nacistima, i bilo je lako tome se vratiti, ali smatram da je ovo moja poslednja upotreba Nacisti u Hellboy-u. U ovoj priču su oni u fokusu, i kada je okancam, mislim da sam s njima završio. Tražićemo neke druge zlikovce.

Hellboy je prozet specifičnom vrstom humora?

Ako me nešto zasmehava, onda znam da to želim sledeće da radim. Problem sa takvim stvarima je što su mi smešne samo po prvi put. I kad to zaista napišem i nacrtam i sve što ide uz to, sam sebi kažem: "Čoveče, ovo uopšte nije smešno!" Zato što više nije uopšte ostalo spontanošći.

Zaista?

Isto je stvar sa Hellboy-evim imenom. Kad sam ga prvi put smislio, mislio sam da je najsmetnije ime na svetu. Međutim, posle tri ili pet ili koliko je već godina bilo prošlo kad sam konačno pristupio realizaciji, naravno da sam sebi rekao "kakvo fužno ime".

Njegovo ime ne ostavlja baš mesta nagodanjima o njegovom poreklu. Sasvim tačno. Nisam ni želeo da budem suptilan ovom prilikom. Desilo mi se,

ranije, da mi jedan od ovih autora koji radi za Image kaže Hej, pa ne možeš stvarno da ga nazoveš Hellboy, treba ti smetno ozbiljno ime ili ga niko neće k povati." Istina je da sam stariji od velikog broja tih momaka iz Image-a, imam 40 godina, i ne bih se baš dobro osećao dok bih nekome govorio "Crtao Azardota, lovca na demone".

Zabavan je način na koji Hellboy, sa nekom vrstom humora na sopstveni račun, susreće paranormalno uz replike tipa Znao sam da će se ovo desiti. Proklete mumije."

Vidiš, nikada zaista nisam razmišljao o tome. Taj strip toliko odražava moju ličnost, da mi nije palo da u tome uopšte ima humora, ili bilo šta u tom pravcu. Pa eto, nikada drugi se ne bavi paranormalnim najfajnšćin.

Iskreno, mislim da je prevelik broj stvari koje se bave paranormalnim, a ne čitam stvari stripova o natprirodnom, baš do sada i opusrdno ozbiljan. Volim i ja da u stripu imam ozbiljnih stvari, voleo bih jednog dana da uradim strip koji će nekog rasplakati jer mislim da je i to vrlo važan deo u stripu a natprirodnom. U stvari, ja uglavnom želim da crtam čudovišta. To je neka uporna crta moje ličnosti da želim da crtam različita čudovišta koja se tuču da iznemogućnosti ogromnim kamenim čekićima, a pošto je moj junak i sam čudovište, mogu da ga od crtam monstrome na svakom kadru.

Stvarno?

Čak i kad pazari namernice kod bakalina, mogu da crtam čudovišta. S druge strane, mislim da je Hellboy danas poznat proizvod, što je sjajno. Jedan od razloga zašto pokušavam da uradim što više stvari sa Hellboy-em, što ćešće mogu je da bi ostao tako ostalo. U mojoj stripografiji, nikada se nisam zadržavao na nekom stripu duže od jedne miniserije. Rađajući Hellboy-a u kontinuitetu pokazujem ljudima da sam s njim stvarno ozbiljan. Planiram da nastavim da se njime bavim, ne samo da uradim jednu miniseriju i onda da radim nešto drugo.

Dali si te stvari na kojima se nisi zadržavao stvari za koje nisi mnogo marlo?

Da, bilo mi je stvarno stalo samo da odredjenih stvari koje sam radio. Nikada nisu bile namernice da budu serije, vrlo sam malo radio na redovnim mesečnim sveskama. Radio sam na Hulku neko vreme, bilo je tu još nečega sitnog, i to su bila užasavajuća iskustva na početku

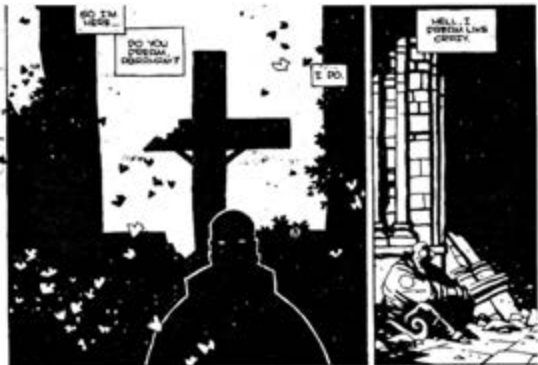
moje karijere. Tada sam naučio da uzimam na realizaciju samo one projekte koji mogu da stoje sami za sebe, jer mi je period koncentracije (na neki posao) vrlo kratak. Na primer, uzeću da uradim svesku a Wolverine-u od 48 strana, ali ne seriju već samo jednu od 48 strana. To je zato što uz malo sreće mogu dovoljno da se zagejem da mi bude stalo da Wolverine-a od svih 48 strana. Ali da to radim svakog dana, to ne.

Da li je zato Hellboy u stvari serija serija, u kontrastu sa beskratkim serijama o kojima si upravo pričao?

Glavni razlog što u pitanju nije serija je što sam suruše spor. Ne bih mogao da izbacim mesečnu svesku. Volim da sam u stanju da vidim obe strane priče, volim da imam broj i početak i biram to kao način rada koji me više ispunjava. A to takodje i znači da u nekim trenutku mogu jednostavno da stanem i da se neko vreme bavim nečim drugim. Naposljetku, želeo bih da Hellboy bude serija međusobno nepovezanih avantura.

Koliko si zapravo bio umešan u filmsku verziju Drakule?

Moj angažman na Drakuli bio je zaista minoran. To je jedna od onih situacija gde je veliki broj ljudi preuveličavao moje učesće, koje je, kao što sam rekao, bilo minimalno. Pošto sam živeo u San Francisku i pošto sam navraćao da Zootrop Pictures-a da pokupim materijal o Drakuli, povremeno su me pozivali da uradim neke modifikacije na modelu Drakulinog dvorca koji su pravili. Snimci tog materijala su pristigli i Kopola nije baš bio presrećan s tim kako je to izgledalo, pa smo nas dvojica seli da porazgovaramo... Rekao mi je što želi i ja sam samo uradio neke crteže za ljude koji su pravili model da bi bili u stanju da stvar doteraju tako da bude bliža njegovoj zamisli. Ja i neko sa kim nikada nisam razgovarao ni reči smo to zajedno izdžajinirali. Preko Romana Kopole faks je išao tamo ovamo tri - četiri puta, ja bi uradio nešto, neko drugi bi uradio nešto i to bi mi se vratilo. Uradili smo to za jedno popodne, i taj model je iskorističen u filmu. Bilo je to prilično uvrnuto. Onda sam uradio neke storibordove u poslednji čas. Najčudnije moje iskustvo bilo je kad me je jedne noći Kopola pozvao da vidim grubo izmontiran film, a to me je bio i Džordž Lukas, pa smo nas trojica odgledali tu grubu verziju. Onda su njih dvojica, sa mnom u sobi, razgovarali o tome šta valja a šta ne, da li tu fole neke scene koje bi trebale da postoje, i saglasili smo se da bi trebalo ubaciti nekoliko scena da bi se kraj malice izmenio. Fransis me je pozvao telefonom, i razgovarali smo o tome. U stilu stripovskih stranica sam uradio četiri scene i poslao sam mu ih faksom. Barem jedna od njih se pojavila u filmu upravo onako kako sam je ja uradio; film se otvara snimkom u kome se Drakula oprošta sa Elizabetom i odlazi u rat. Ova je bila u originalnoj verziji filma i dodato je u zadnji čas, što je bilo sjajno.

Raditi sa Kopolom i Lukasom!

Bilo je baš uvrnuto, i baš sam negde u to vreme stvorio Hellboy-a. Rekao sam sebi "Maja je karijera postala tako neobična, šta ću sada raditi?". Završavao sam Drokulu (stripovsku verziju). "Šta ću da radim sledeće? Kad se ovako nešto desi možda bi trebalo se vratim svojim projektima." U tom trenutku, osećao sam da bilo šta bih uradio bilo korak unatrag, ili u najboljem slučaju, ponavljanje onoga što sam već uradio u prošlosti.

A film o Hellboy-u? Da li bi mi rekao nešto o tome, ili je stvar još uvek tajna?

Ne razmišljam o tome. Znam da je jedan tip da sada već završio sa pisanjem scenarija. Svidja mi se ono što je rekao da će uraditi, ali ništa od toga nisam ištao. Došao je ovamo i malo smo razgovarali o tome. Znao taj vite o Hellboy-u nego ja i hoće da uklapi stvari iz vite različitih mislija u ovaj film. 99% sam siguran da se s tim ništa neće desiti. Ne želim da budem jedan od tih tipova koji sede unaokolo i pričaju o tome koliko će sjajan njihov film da bude. Oni koji budu napravljeni mnogo češće i nisu baš nešto, tako da jsigurno ne sedim brojeći novac koji nemam. Ako se ikada snimi, snimiće se.

Ipak, priča se da je film izabran za realizaciju od strane Universal-a?

Da, tačno je, ali to je sve što ja znam o tome. Još uvek čekam na neku vrstu sastanka gde neko kaže "Ovakvo smo ti to zamislili." Nemam razloga da verujem da će ga ikada uraditi, i iskren da budem neće mi se srce slomiti ako od toga ništa ne bude. Cela stvar sa tim kad vam strip uzmu u razmatranje za filmsku realizaciju meni liči na igranje Ruskog ruleta. Uzeću ponudjeni mi novac i naprosto se nadati da će cilindri u burencetu biti prazni za narednih dve i po godine, jer ako se ispostavi da je ovaj pistoli napunjen, postaje velike šanse da će film biti strošno loš. Znam ljude koji su tako uzbuđeni, svojci stripovi bivaju odabrani za filmove i postaje neki ljudi koji su sigurni da će se po njihovim stripovima snimiti filmovi i da će zasigurno biti veličanstveni.

Ali način na koji se ti prema filmu odnosiš, čak ga ni ne pominješ. Ti to kao "O, da, usput budi rečeno"

Ono što bih ja voleo je da neko snimi film o Hellboy-u kao film noir, mračan film s tom razlikom što je glavni detektiv nekim slučajem ovaj veliki, dijavolski momak. Ali oni to nikada neće uraditi. Holivudu treba ta tema u kojoj se poredilo lika uklapa u aktuelnu avanturu. Kao u Betmen-u, to ne može prosto biti Džoker, ne, Džoker mora da bude tip koji je ubio Betmen-ove roditelje. Kad mene je to bilo evo njegovog porekla i sada pedeset godina kasnije prosto nalećemo na istog tipa.

Radio si na nekoliko nadolazećih filmskih spektakala, između ostalog i na dugometražnom crtiću Atlantis, kao i na animiranoj seriji Betman. Kakva je razlika između crtanja nečeg na čemu će se raditi četkom, ili eventualno kompjuterom, i nečega što treba da se napravi, kao u Blade-u 2?

Ukratko, radi se o dvema različitim planovima. U stvari, neće biti dokaza moje umetnosti u Blade-u 2. U njemu sasvim sigurno neće biti ničega na šta možete pokazati rukom i reći da izgleda kao nešto što je osmislio Majk Minjola. Upravo zato što sve mora da bude napravljeno, kao što si malčas rekao. Što se mog angažmana na Blade-u 2 tiče, nisam bio produkcijski dizajner, već vizuelni konsultant. Maja je uloga bila u tome da pokušam da rediteljevu ideju i viziju stavim na papir, posle čega bi ti dizajni od kojih bi ja došao bili prosledjeni pravim dizajnerima i pravim produkcijskim dizajnerima. Maja bi se radovi koristili kao tačka odvajanja, što će reći da će možda nešto od onoga što sam mislio završiti na ekranu, a možda se i desi da jednostavno kažu, lepo je to, ali nemoguće ga je napraviti, pa ga likartiraju. Postoji gigantski dekor u Blade-u 2 i ja sam smislio neke ideje, ali sam takođe bio i u Pragu na pronalasku odgovarajućih lokacija za film. Malo kasnije, vratio sam se u Los Anđeles i pojavila se produkcijski dizajner, pa sam joj pokazao crteže koje

sam radio za ovu džinovsku laboratoriju. Upitala me je gde to može da napravi. Rekla mi je, bio si tamo, video si dekor, a ja sam odgovorio "Jeste, ali opet, moj je posao da ova radim kao da budžet ne postoji." Posle toga produkcijski dizajner mora da se nosi sa realnošću troškova i prostora i svih tih stvari... Dok ti u animiranom filmu ne dolaze ljudi govoreći ti. Ne možemo ovo da napravimo", jer mogu sve da naprave!

Da li je to isti odnos koji ćeš imati sa Del Torom na filmu Hellboy kad bude napravljen?

Ako Del Tore bude radio Hellboy-a, voleo bih da radim upravo ono što sam radio na Blade-u, jer sam se zaista zabavljao. Ono o čemu smo puno pričali radeći na Blade-u jeste da ponovo dovedemo ove iste dizajnere, jer je sve bilo kao neki kamp. Proveo sam dva meseca živeći u hotelu u Los Anđelesu, sa nekim od najboljih najgenijalnijih, najtalentovanijih ljudi. Mislim, bila je to vrlo mala grupa ekstremno talentovanih ljudi, i super smo se zezali.

Takođe si postao veoma poznat po svom radu na naslovnim stranama. Jedna od serija za koju si radio naslovne strane bila je "Death in the Family". Da li si mogao da pretpostaviš da će priča dobiti toliku pažnju javnosti kad si u startu radio naslovnice?

Uzevi u obzir koliko sam medijsku pažnju dobio, voleo bih da sam bolje uradio te naslovne strane. Sećam se stvarnog uzbuđenja po kancelarijama "Zar će zaista ubiti Robina... ili možda neće?" Bila je to ona - pozovi telefonom i glasaj. Izgledalo je to kao zaista blesav marketinški trik. Međutim, to je takođe značilo da je jedna od tih naslovnica prikazana u Tajmu i Njuzvikju. Ima li drugih likova na kojima bi želeo da radiš, ukoliko naravno iskrasne nešto slobodnog vremena?

Nevalja sa time što radim svoje sapetvene stvari je što sam stvarno postao razmažen. Kad bi trebalo da baratao nekim drugim... Poznati likovima, morao bih da sednem i

pročitam te stvari. Da stvarno udjem u to, a ja bih radije radio nove stvari. Postoje likovi poput Betchena koje je zabavno raditi i za koje je lako učiniti da dobro izgledaju. Zbogavim se kad radim Betchena. Ne mogu da kažem da sam puno pročitao stripova o Betchenu (niti da znam mnogo toga o njemu), ali ga je interesantno čitati. Ovako iznenada, ne mogu da se setim ničega u industriji gde mogu da kažem "E, ovog nisam radio." Postoji jedna dobra strana rada na naslovnicama: Pruža mi se prilika da crtam veliki broj likova. Kao u *Cosmic Odyssey* i koju sam radio za DC, gde sam uradio dosta likova, odradio dosta tih junaka koje sam možda htio da crtam. Ne, u pogledu likova iz stripa, ne budim posebno da radim na nekom liku.

Kad pogledam tvog Hulka iz osamdesetih, tvoj se stil promenio dramatično. Da li je bilo nekog velikog katalizatora koji je ubrzao njegovu evoluciju u ovo što danas radiš?

Ima tu jedno stvar sa Hulkom, a to je da je teško reći šta sam ja tu tačno radio, pošto sam radio samo grube postavke, a neko drugi je sve to tuširao. Nećeš mi verovati ali bilo je puno ljudi koji su krivili hulera zato što je upropastio moje stvari. Ljudi nemaju pojma koliko sam tada bio loš. Hvala Bogu da se tip koji mi je tada tuširao strip sažalio na mene i učinio da izgledam bolje nego što sam tada zaista bio. Mislim da se cela ova stvar sa mojim stilom definisala takom rizičnom godinom, kako sam ja počinjao da shvatam šta kog vruga radim u stripovima. Nije to jedna od onih stvari kad se probudiš jednog jutra i kažeš "Dosta mi je crtanja na ovaj način, sada ću da crtam nešto potpuno drugočije!" Radi se samo o tome kako vreme prolazi a ti radiš kontinuirano. Malo po malo i počinješ sebi da govoriš "Ej, svjida mi se kako ovo izgleda." Pronalazim sam, i to igrom slučajno, šta poli i šta mi najviše odgovara za rad. Moj rad se još uvek menja, i to nadam se će se

tako nastaviti.

Čini se da se u tvojim stripovima stavlja akcenat na atmosferu.

Da, to je nešto što je palo na moja ramena od prvog *Hellboy-a*. Ljudi su govorili "A ti si onaj tip koji ume s atmosferom". I dopada mi se to. Zato stalo nastojim da nadjem nove načine da postignem pravu atmosferu u stripu na različite načine, i zato sam u *The Box full of evil* to uradio, između ostalog, time što sam na zidove sobe postavio jeleenske trofeje iz čijih ustiju curi krv. Opet je tu u pitanju kuća gde se nešto strašno desilo, pa sam želeo nešto novo i zastrašujuće. Radio sam priču gde su žabe iskakale iz zidova, ili tako nešto, i sa ovom sam osećao da mi treba nešto drugacije.

Da li pokušavaš da napraviš neku određenu učestalost objavljivanja epizoda *Hellboy-a*?

Ummmmmm, pokušavam da radim što češće moguće, ali ona sa čime se rmem je činjenica da bih verovatno mogao da ih radim brže, ali onda ne bi bile naročito dobre. Tako da ponekad kažem sebi "Pažljivo mi, pisam zadovoljan kako ovo napreduje, voleo bih da na sledećem radim duže", ali se sve svodi na to vaganje toga koliko dobre nešto može da uradiš protiv toga koliko često možeš da to nešto izbacis. Ako bi utražio godinu dana verovatno uradio sjajnu epizodu. A radije bih uradio jednu sjajnu, naročito zato što sam uradio samo jednu kojom sam sasvim zadovoljan i zato što bih voleo da uradim još nekoliko njih kojima bih bio zaista zadovoljan.

Koja je to epizoda kojom si zaista zadovoljan?

To je priza pod nazivom *The Corpse* za koju sam, dok sam je radio, mislio da je nešto najgore što sam ikada uradio i ne samo da sam (posle toga) shvatio da je nešto najbolje što sam uradio nego me je pozvala gomila mojih kreativnih heroja i rekla "Ovo ti je najbolji strip koji su uradili!" Pa sam sebi rekao "Vao, voleo bih ponovo ovako nešto da uradim." Zato bih voleo da odvojim vremena i ponovo napravim neku sjajnu epizodu. Ali, vidis, meni je lakodije jasno da moram da odizim strip kao (moje) vlasništvo. Mora ga biti u prodaji i zato sam radio stvari kao što je *Hellboy/Savage dragon*. Znao sam da će Erik (Larson) dobro odraditi posao, znao sam da delimo ukus pogledu mnogih stvari. I želeo sam *Hellboy-a* u radnjama tog meseca, a isti je bio slučaj i sa romanom o *Hellboy-u*, za koji mislim da je bio interesantan eksperiment. Mislim da je ispio prilično dobro, ali je to ipak bilo uvrnuto iskustvo. Nisam znao kako će ispasti, kako će ljudi prihvatiti nešto sa čijim pisanjem ja nisam imao nikakve veze.

Koje te stvari inspirišu?

Imam toliko uzora da mi je teško da ih pobrojim. Ima tu puno Džek Kirbija: P. idvini, stari stripovi Džeka Kirbija, moje sećanje na takvu vrstu stvari, želeo sam tu vrstu iskrenog, žestokog, čvrstog,

zabavnog stripa. Različite stvari iz književnosti, stare čudne priče iz magazina koji su postojali u pulp eri, *Lavkraft* i *Robert E. Howard* i to vrsto pisaca. Sve te stvari zvekuju u mojoj glavi, sa starih gotskim ljubavnim i horor romanima, uskim, mračnim hodnicima i dopola potopljenim grobljima i istrulim nadgrobnim spomenicima. Tu je i nekoliko stvarno dobrih filmova, recimo *Frankenštajnova* nevesta. Radi se o takvim stvarima i o tome da pokušavam da skrim što više njih u jedan paket, onoliko koliko je ljudski moguće. Mislim, a svestan sam da je ovo pojednostavljen i nerealan pogled na svet, ali zaista mislim da kad bi ljudi radili radili stvari koje ih stvarno interesuju bilo mnogo više interesantnih stripova. Ali kad većine ljudi koji rade na stripu u pitanju nije njihova krivica. Imam sreće što se to što radio isplati, jer mnogi rade nešto što ih apsolutno ne interesuje. Rade to zbog novca, ili zato što je jedini posao koji mogu da nadju, a produkt su stvarno užasni stripovi. Mislim, jasno se vidi da je Kirbi voleo da crta superheroje.

Isto kao što se jasno vidi da Sten Li voli da ih piše.

A *Frank Miller* voli krimice, i to je to.

Pa dobro, on je uvek radio krimice, čak kad su to bili stripovi o momcima u kostimima.

Sasvim tačno. Siguran sam da je tamo napisao neko ko umire da uradi vestern. Ne znam da li bi se prodao, ali je uvek lepo videti momka koji konačno uradi posao gde naprosto moraš da kažeš "Čoveče, vidi se da si zaista uživao raditi ovo," zato što jasno vidiš razliku.

Ovaj intervju je miks pet različitih intervjuova koje je Majk Minjola dao u pet različitih prilika, Stivenu Džonsonu, oficijelnom soju Dark Horse-a, Kristoferu Irvingu, Rožderu Esu i Smajlin Džeku Rublju. Odabir delova, skraćeno i sve ostale izmene su redakcijske.

JEDAN SAT NA DIVLJEM ZAPADU

JOVAN
UKROČENA

KRAJ

VE DUGO
CUJEN VEJE
BOLJANJE
DVA DA VAM
PUCU
DA LI SI
POPREK?

PA TI SI SMO
NOMINUA NE FI-
GUA TE S MOJE
SI SPANE SI
SI VI NOMINUAJE
JEONA VSA SOMI-
RANA SORTA

VOLAS SE
VE BOJA
DEJVO?

NE CUDI SE
TVO ME OIDE
VOTE SPANU
VSA SPANU
NACU DA
FUCKOJE
CITE CEMUA

SAUO GROMU
DA CE RADI VOT
NACU RADI U
CROM RADI
SAD VOT VEJE
CUM DVO SPANU-
ROG, SA CROM
UM RADIUM
FUCKOJE
CUM MI DA SE
SPANU...

DA I CROM-
CUM SO SE
VERSO DA
VOTU I
CROMU
DA SE VEN-
CUM VOTU
JE DA SPANU
CUM VOTU

...SI DA RADI?

...SI DA RADI
DA SPANU CUM
CUM VOTU
CUM VOTU
CUM VOTU
CUM VOTU

U DNEK RAZVEDENJA
VINO JE BILAO BUZ-
OŠAN I SVOJ KLUČARI
OD TEBER TAVNA
VILUŠKA PROSTETILA
GOSPODARU I SVOJ
DOKTORU NUS KROČIO
RUD OBLIVOM DA
NIVNO NE OTVORA
SLOMA I RASPODA
VOSTA.

NADJE BILAO U DNEK NUS VIDELO SVOJ RAGA
I NADJELO VINO JE VINO I SA VOSTA DOST
VINOŠA SORA, NUS OČU JE VIDELO SVOJA
OJDESA* GORDIO JE FINA KEBI, NUSU SE
BRATINI POSAČIOVANIM, AU...

...CONVAGA

...DOKTORU
SLOMA

"SVOJA VOSTA OJDE JE KONIA
TAVNA I NUSU OČU FINA KEBI
SVOJA JE SVOJNO TAVNAŠA RAG-
LISA SVOJANA... KOSU VOSTA JE
VINO OČU I..."

...KOSU
VOSTA...

IMMA
CONCÈ!

CONVE JE GUERRO, NEROCAN
DA ISTA UČINI VOVASE
UORIVANALO DUO

DUO SLOBODNO DA GUERRA,
VITZEPI, VOVSE JE SAN CILLOBOBO.
VO TA GUERRO DA NEROC TAO
REDACANNO KNO VOVSE POC
DA OTVI VIVAT, DAVAT...

LEDO NI STRUŠE, NALOZ OČE
PREKINI, MOUM TE

NEVA OČE,
VIV DAVI,
VIV VOVSE,
DA ISTA N-
VIV LONVIVRO
LONVIVRO

DOBO VIVAT
POREKLE DUO
DA NE? POC
NEROC DOTA
PACIN CUTE?

u Zmajevoj seneci

Razgovara: Dejan STOJILJKOVIĆ

Ti si prilično poznat u svetu stripa a i u svetu likovne umetnosti uopšte, ali ne bi bilo zgrešno da nam se malo bolje predstaviš.

Pa, nema tu šta toliko da se priča. Ja sam ništa sa tendencijom da se pretvori u Beograđanina, ovde sam završio srednju umetničku, zatim sam otišao na akademiju i tamo se usavršio koliko sam mogao. Strip me je zainteresovao još kao klinca, znaš već i sam kako to ide, prvo počneš sa Zagorom, Blekom i Dilan Dogom a onda te zainteresuje nešto ozbiljnije.

Uprkos svemu što si postigao, ovde ljudi malo znaju i malo cene. Mislili da se ponavlja priča o tome kako Nikić grad ne ume da ceni ono vredno u sebi?

Ne bih to da komentarišem, ali u Beogradu imam daleko bolje uslove za rad. Štim što ti se za tobom vuče uvek to da si iz provincije, eto, u Beogradu mogu kao umetnik da dobijem čak i zdravstveno i socijalno osiguranje a tako nešto je ovde u Nišu nezamislivo.

Koliko ti je akademija pomogla u radu? Neki kažu da preterano insistiranje na tehnici može da uguši talenat.

Ima tu istine... Ali prevashodno sve to zavisi od čoveka. Ako li sam zacrtao sebi neki put, tu nema odstupanja. Ja sam, uprkos svemu, radio ono što se meni najviše sviđalo. Dalje, tu imamo i problem profesora koji su totalno

nezainteresovani za svoj posao. Mnogi od njih su uz to i apsolutno nekompetentni za mnoge stvari, tako da malo šta može od njih da se nauči. Akademsko obrazovanje mi je svakako pomoglo, ali ne u tolikoj meri koliko bi to nekom sa strane, koji u sve to nije upućen, može da se čini.

Da li i koliko sebe doživljavaš kao umetnika?

To je diskutabilno pitanje. Iz prostog razloga što je sam termin umetnost prilično ispristitisan, naročito u veku koji je za nama. Sve i svašta može da se poturi i prodaje kao umetničko delo. Problem je u tome što o tome da li nešto jeste ili nije delo od umetničke vrednosti odlučuju galeristi i kritičari. A mnogi od tih ljudi su totalno van umetnosti i ne razumeju neke osnovne stvari u vezi nje. Postoji nešto što se zove praktična svrha, neko može da napravi najobičniju drvenu stolicu i da ona, u skladu sa okolnostima, ima svoju svrhu i primenu, jedno takvo stvaranje, takođe, može da se nazove umetničkim delom.

Koliko je komercijalizacija, naročito u ovo današnje vreme, nanela štetu umetnosti?

Komercijalna, ili ona što se uglavnom naziva komercijalnim, ne mora da bude nužno loše. U svim vidovima umetničkog stvaranja, pa na kraju i u stripu, postoje dela u koje je uložena velika suma novca i koja su, sa druge strane, donela takođe veliku zaradu ali koja su itekako umetnički vredna. Opet,

imamo i takozvane alternativne i andergraund stvaraoce među kojima ima onih koji sa umetnošću nemaju blage veze. Mislim da je važno da umetla napravi autorski kompromis. Ja ću, eto, da odradim i nešto što mi se ne sviđa ali ću na taj način da steknem vreme i prostor da radim ono što volim. Problem kod izdavača i galerista jeste u tome što forsiraju umetnike, tako da ne možeš, radeći mnogo stvari odjednom ili u prekratkim vremenskim intervalu, da se posvetiš potpuno stvaranju. Ja, recimo, nisam zadovoljan mnogim svojim radovima, mislim da sam mogao mnogo bolje da ih odradim, ali što da se radi. Taj kompromis a kojem govorim ne tiče se samo mirenja umetničkog i autorskog već usaglašavanja želja izdavača i autora. Tako izdavač koji da dobre uslove umetniku, i dovoljno vremena, realno od njega može da očekuje jedno remek-delo godišnje.

Šta više voliš da radiš, ilustracije ili stripove?

Pa, sve ima svoju draž i ja se jednako prepustam i jednom i drugom. Strip je u prednosti zbog svoje narativne prirode.

Da li misliš da postoji nešto što bi se moglo nazvati "srpskom strip scenom"?

Najto pitanje ne bih mogao direktno da ti odgovorim iz prostog razloga što bi odgovor mogao da bude i "da" i "ne". Ako gojam scena vezujez za autore onda je odgovor potvrđen jer imamo puno veoma kvalitetnih autora, koji su

se potvrdili ne samo ovde nego i u inostranstvu. Eto, sama činjenica da su Pahek i Kerac uspešno rodili za Amerikance sve govori. Dobrih autora, dakle ima, ali sasvim je druga stvar to kakva je bila situacija ovde zadnjih godina, sve to kroz šta smo prošli moralo je da odrazi i na strip stvaralaštvo, tu pre svega mislim na krizu strip revija. Autori, jednostavno nisu imali gde da izdaju, tako da, samim tim, i motiv za rad na stripu nije bio baš neki. Osim toga, ne zaboravimo i sam odnos ovdatšnjih kulturnih i drugih institucija prema stripu. U Francuskoj, na primer, zakonom je regulisano, a i od strane Ministarstva kulture sprovedeno u delo, da na svaka tri inostrana strip-albuma mora da se izda jedan domaći. Tako se obilježava strip scena i motivu autori. Naravno, u Francuskoj je strip odavno prerastao u industriju a mi smo još uvek daleko od toga. Ako si mislio na srpsku strip scenu kao nešto prepoznatljivo, nešto što ima svoj osobeni pečat i prepoznatljiv izraz kao, recimo, američka scena ili francuska scena, to je večno nešto drugo. Mislim da naša scena, i pored svega što sam pomenuo, ne može da se pohvali time da ima svoju uptonomnu autorsku crtu.

Ko je tvoj omiljeni domaći autor?

Uhh... Na to stvarno ne bi mogao da ti odgovorim. Imo ih puno i svi su mi dragi iz različitih razloga. Eto, jedan od njih je i Željko (tokom intervjua prelistavali smo mnoge albume među kojima i Pahekov "Badi Lutalica i druge priče", prim. D.S.) koji je sazeo u pravog majstora. Album koji gledaš je fantastično urađen i hvala Bogu da je konačno izašao s obzirom na to kakvi su ga sve pehovi prošli. Neke table su izgorele prilikom bombardovanja pa je morao da ih crta opet, a potom su, prilikom pripreme za štampu, pobrkani filmovi tako da su neke strane ispile u pogrešnim bojama...

Da li misliš da srpski strip ima

budućnost?

Naravno. Mislim da se kriza strip revija knju sam pomenuo lagano bliži svom kraju jer vidim da izdavaštvo lagano oživljava. Puna znači to što su se na ove prostore vratili neki stari dobri stripovi, što su obnovljena neka stara izdanja i što se javljaju neka nova. To puno znači za sve ljude kojima je do stripa stalo. Ima, opet, puno mladih talenata za koje se samim tim otvara dosta prostora, na njima je samo da ga iskoriste.

Kako ti izgleda današnja svetska strip scena?

Mislim da hiperprodukcija guši današnji svetski strip. Da se razumemo, ima tu dosta kvalitetnih stripova i kvalitetnih autora ali sve je to preraslo u ogromnu industriju oko koje se vrti ogromna količina novca koji dikira pravila, tako da se crta i izdaje sve i svašta. Pored toga, u današnjem svetskom stripu p-istutan je rastući trend agresivnosti koji, meni lično, itekako smeta. Sve je nekako prepuno eksplicitnih scena nasilja i seksa do te mere da to prelazi granice dobrog ukusa. Ali mislim da je to u trendu umetničkih u drugih kretanja na zapadu tako da i strip nije ostao imun na sve te negativne pojave.

Možeš li da nam kažeš nešto o odnosu stripa i filma?

Strip i film su vršnjaci i razvijali su se istovremeno samo idući u različitim pravcima. Mnoge stvari je film pokupio od stripa a s druge strane mnoge stvari su iz stripa prenete u film. Ipak, mislim da je strip u prednosti jer je ranije sazeo. Vidiš, ti i danas možeš prve stripove da čitaš bez problema i da ti budu u vizuelnom i bilo kom drugom smislu interesantni kao nekom kojih je činio pre sedamdeset ili osamdeset godina kada su nastajali. Sa filmom je stvar potpuno drugačija. Prvi filmovi u odnosu na ove današnje izgledaju smešno i amaterski, što zbog velikog tehnološkog razvoja koji je nastupio i uneo puno toga u film, što zbog samog

duha vremena u kojem su ti filmovi nastajali. Eto, nedavno sam gledao neku staru verziju "Ane Karenjine" u kojoj je Vronski neki mali debeljastki tip sa brčićima, to je u to vreme bilo normalno, a danas izgleda smešno... Strip nema takvih problema i u tome je očišćen njegova prednost. Jedna od osnovnih stvari u filmu jeste i dinamika, tj. slika je u filmu pokretna dok je u stripu zamrznuća ali zbog toga ti u stripu možeš do mile volje da razgledaš sliku i uživoš detaljima. Ipak, film je nekako lakši za pranje zbog same svoje prirode, i zbog tih sličnosti i zajedničkih momenata usudio bih se da kažem da se mi gledajući filmove obrazujemo da za čitanje stripova. Naravno, ima i puno stvari koje se iz stripa ne mogu preniti u film i obrnuto. Otud i toliko loših ekranizacija mnogih stripova. Doduše, tu su dosta krivi i mnogi filmadžije koji uopšte ne kapiraju poetiku i senzibilitet stripa pa prave katastrofalne filmove po njima, ipak, ima tu i izuzetnih dela, "Konan" Džona Milijusa i "Vrana" Aleksi Projasa su primeri za to.

Kako je bilo raditi ilustracije za Tolkinu?

Ja sam radio ilustracije samo za jednu Tolkinovu knjigu ("Farmer Gil od Buta" u izdanju Marjanov Pressa, prim. D.S.) i prilično sam uživao u tome. Raditi Tolkinu nije nimalo lako pre svega zbog toga što su njegovi fanovi prilično rigorozni i ako izneveriš poetiku samog dela pa čak i ako odstupiš u najmanjim detaljima od Tolkinovih opisa koje je dao u knjizi, oni će te saseći svojim kritikama. Puno mi je u tom radu pomoglo ono što su ranije uradili neki ilustratori Tolkinovih knjiga, pre svega Džon Hou i Alan Li, za koje smatram da su ubedljivo najbolji u tom poslu, mada ni naslogor Kordej nije loš.

Ilustrovao si, i to izvanredno, jednu izdanje zbirke naših narodnih pesama. Kako si se tu snašao?

Ni to nije bilo baš lako, pre svega što su likovi naših junaka, od kojih su neki istorijske ličnosti a neki ne, itekako izgrađeni u kolektivnoj svesti srpskog naroda, tako da tu ne smeš mnogo da se igraš pravil egzibicije. A i sami detalji vezani za duh vremena su zahtevali počev od izgleda, odeće, oružja... Što se same knjige tiče, mislim da izdavač (Verzal Press iz Beograda, prim. D.S.) nije baš adekvatno upotrebio te moje ilustracije, ali šta da se radi.

Za kraj, kaži nam odakle ti nadimak "Geto"?

Pa [smeh]... To je nešto što vučem iz srednje škole, jedna duga priča... I totalno nezanimljiva.

ВИНО ПИЈЕ
КРАЛЕВИЋУ МАРКУ.

СА СТАРИЦОМ ЈЕВРОСИМОМ
МАЈКОМ.

А КАД СУ СЕ НАПОЈИЛИ ВИНА,
МАЈКА МАРКУ СТАДЕ ВЕСЕЈАТИ.

О МОЈ СИНКО, КРАЛЕ
ВИЋУ МАРКУ, ОСТАВ
СЕ, СИНКО, ЧЕТОВА
ЈЕР ЗЛО АДОМ
ДОИЈЕТИ НЕЋЕ.

ПРЕДМ. ВЕ.

А СТАРОЈ СЕ ДОСАДИЛО
МАЈЦИ СВЕ ПЕРУТИ
КРВАВЕ ХАЊИЦЕ.

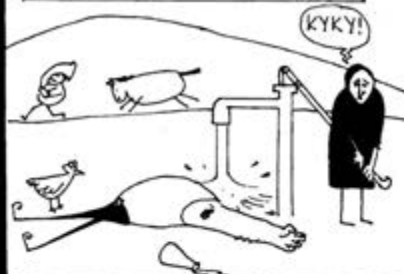

БЕБ ТИ УЗМИ РАЛО И
ВОЛОВЕ, ПАК ТИ ОРИ
БРАД И ДОЛОВЕ, ТЕ
СИЗ, СИНКО, ШЕНИЦУ
БЕЛИЦУ, ТЕ ТИ РАНИ
И МЕЧЕ И СЕБЕ.

ТО ДЕ МАРКО ПОСЛУШАО МАЗКУ,
ЧИМ СЕ МАЛО ОТРЕЗНИО.

ОН УЗИМА ЗАЛО И ШАРНА, АЛ НЕ
ОРЕ БРАЃА И ДОЛОВЕ ВЕЋ ОН ОРЕ
ЧАРЕБЕ АРУМОВЕ.

АЛ' ЕТО ТИ ОТУА ТУРЦИ
ЗАНИЧАРИ.

ОНИ МОРЕ ТРИ
ТОВАРА БЛАГА.

ВИДИ ВИДИ
ЧЕТИРИ
ПТИЧИЦЕ.

ПЕЈИТЬ ОЗ

МОРЕ, МАРКО,
НЕ ОРИ
ЗРУМОВА!

МОРЕ, ТУРЦИ,
НЕ РАЗТЕ
ОРАЊА!

МОРЕ, МАРКО,
НЕ ОРИ
ЗРУМОВА!

МОРЕ, ТУРЦИ,
НЕ РАЗТЕ
ОРАЊА!

МОРЕ, МА...

ТОК

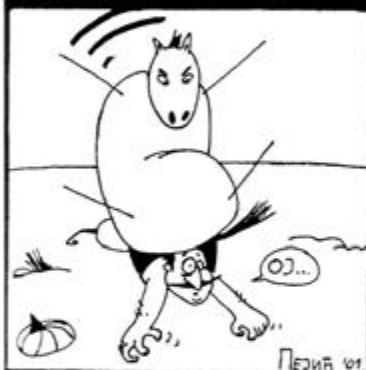

ТАП

АХ! СУНЦЕ
ЛИ ВАМ
НАРКО!

ТУП

ЈАО

СВЕ ИХ МАРКО У ЦРНУ
ЗЕМЉИЦУ САБЕРА.

ПАК УЗИМА ТРИ ТОВАРА БЛАГА,
ОДБЕСЕ ИХ СВОДОМ СТАРОМ МАЈЦИ.

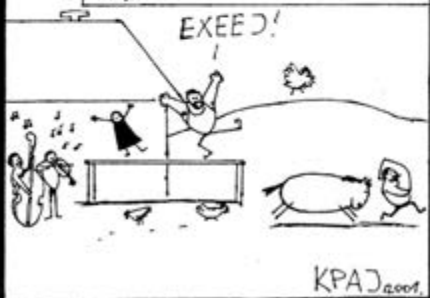
СВАКА ЧАСТ
СИМКО.

ЛЕХ

УДАРИ МАРКО У ВЕСЕЉЕ, ОСТАШЕ
ТУРЦИ ТРИ МЕТРА ИСПОД.

ЕХЕЕЕ!

TIMOTHY DALTON

Sometimes, this is just the way it happens. No last twists of the tail, no one sticking their hand out of the grave to grope your ankle, no funny-looking bastard popping out of the woodwork to laugh like Orson Welles and say: Well, mister Constantine, you might think you've won but actually your left testicle is now possessed by Azathoth, demon king of dodgy pension policies
HELLBLAZER#139: HAUNTED

STRIP fenomeni: **HELLBLAZER**

NEKA VRSTA

MAGIJE

Piše: Marko Stojanović

Šta je ta šta čini Hellblazer-a strip fenomenom? Šta to čini čedo DC-ijevog ogranka za odrasle Vertigo, najdugovečnijim strip serijalom ove edicije sa 169 mesečnih sveski? Šta ga čini toliko interesantnim da Warner Bros po njemu snima film sa Nikolom Kejdžom u glavnoj ulozi, u režiji Tarzema (The Cell)? Šta ga čini Vertigovim naslovom koji privlači najveću pažnju fanova, šta ga čini toliko poželjnim i priteljnim za rad da se vrhunski scenaristi tuku za posao na njemu?

U pitanju je možda protagonista stripa, Džon Konstantin. Štoviše ga je sada već legendarni scenarista Alan Mur za potrebe stripa Čudoviste iz močvare, koji je preuzeo i od njega napravio pravu senzaciju i poligon za svoje eksperimente sa medijom koje su ušli u istoriju stripa. Postoje dve anegdote vezane za nastanak ovog stripa. Prva kaže da je strip trebalo da se zove Hellraiser, ali je jedan drugi Englez, Klav Barker, ipak bio nešto brži, pa je strip nazvan Hellblazer (uzgred budi receno, glavnom liku stripa se niko u stripu ne obraća tom rečju, niti pak on sam za sebe tvrdi da je Hellblazer). Druga anegdota kaže da je Mur upitao svoje crtače na Čudovistu iz močvare, Silva Biseta i Džona Totlana, šta bi želeli da crtaju u pomenutom stripu. Među ostalom željama našla se i ona da se u

stripu pojavljuje lik koji izgleda poput Stinga, šta je Muru došlo kao keč na deset. Naime, Mur je, po svojim rečima, već dugo vremena želeo da stvori lik modernog maga, koji bi u njegovoj interpretaciji bio iz radničke klase, a ne iz visokih, aristokratskih krugova, kakva je tradicija tretiranja engleskih likova povezanih s magijom u popularnoj umetnosti pre toga bila. Tako se u 37 broju Čudovista iz močvare, American Gothic-u, pojavio neuredni plavušan u kišnom mantilu, s upaljenom cigaretom u ugrlu usana i lukavim planom za svaku nezgodnu situaciju. Džon Konstantin je Englez, i engleski je produkt isto onoliko koliko i Big Ben, funta ili čaj u pet. Konstantin je mag, dakle čarobnjak, i ako ste pomislili na Mandraka kad ste čuli ovaj podatak, silno ste pogrešili! Konstantinova magija nema ama baš nikakve veze s uvek zalazanim iluzionistom pokojnog Lija Foka, jer je svet magije i magova, te zakulisani mišje okultnog tretira s posebnom svežinom, uz neprestano inventivno preispitivanje magije i ljudskog poimanja iste, te potrebom čoveka da veruje u nešto izvan njegovog domena. Konstantin je, osim toga što je veliki mag, i veliki manipulator i cinik, i ponekad (u stvari, dosta često) njegova magija pada u drugi plan u poredjenju sa prepređenim i neočekivanim planovima koje mag plete oko svojih

neprijatelja. U opasnosti da umre od poodmaklog stadijuma raka pluća (jer on zaista ne vadi cigaretu iz usta!), sklopio je ugovor sa tri gospodara pakla u kome je svakom od njih trojice nezavisno prodao dušu, pa je pakao odmah po njegovoj smrti došao u opasnost građanskog rata kad su sva tri gospodara došla da naplate dugovanja - tako da su u interesu mira morali da Konstantina ožive i iscele. Ubrzo potom Arhandjeo Gabrijel Konstantinovom intervencijom ostaje bez svojih krila, sve iz osvete što je odbio da pomogne Konstantinu u trenutcima očajanja, a na je mag u skorije vreme uspeo u tome da u zatvoru sa maksimalnim obezbeđenjem izazove pobunu i stvori sasvim novu vrstu pakla... Šta nije ništa čudno za čoveka koji je svog brata blizanca zadavio u utrobi pučanom vrcpom, koštao života sopstvenu majku na rođenju, iz osвете, kao klinac, bacio žini na svog oca koje su uzrokovale to da ovaj posle smrti ne uspe da odmah predje na drugu stranu, u toku pogrešno izvedenog prizivanja demona koštao duše nevinoj devojčici po imenu Astra i zbog toga proveo nekoliko godina u ludnici Rajvnskar, bio uzrok smrti svojih brojnih prijatelja i ljubavi. Ne čudi stoga činjenica da je najčešća reč kojom se drugi likovi obraćaju Džonu Konstantinu upravi Kopile, bilo da su u pitanju njegovi nemetzi i

demoni ili najbliži prijatelji Ces. Ipak, nemojte steći pogrešan utisak, reč je o čarobnjaku čije je srce na pravom mestu, a namere (uglavnom) dobre... Jednostavno, radi se o liku čija će vas harizma zgrabiti i naterati da o njemu pročitate sve do čega možda doći.

Možda je ipak stvar u mestu gde se strip delava, Londonu? Jer u Hellblazer-u London nije samo scenografija, već i protagonista stripa, personifikovan, uvek sumoran i kišan, sa svojom dugom i mračnom istorijom, od prvih žrtava koje su svoja zemaljska bishvovanja završavali pod nožem kakvog keltskog druida, pa do modernih katakombi Londonskog tumba gde vam se i danas može desiti da vam zariju nož u grudi u ime mnogo prozaičnijeg (ali zato ne manje moćnog) boga, novca. Konstantinovim Londonom promiču serijski ubica koji ubija porodice (simpatičnog i sasvim odgovarajućeg naziva Family man) i koji će ubiti Konstantinog jednorukog oca, poludeli novinar koji misli da je našao škrinju sa abortiranim Luciferovim detetom koje je trebalo da se rodi parobalno s Hristom, duh Engleskog pilota u olupini aviona koja nikada nije pronađena, demon fudbalskih utakmica koji izaziva tuče među navijačima i kao trofej odnosi duše poginulih, vudu čarobnjak koji je žrtvovao svoju rođenu sestru da bi ostvario dominaciju u svetu duhova... Na mestu je verovatno poređenje sa Londonom kakvog su čitaoci sa naših prostora (kod nas Hellblazer nije nikada objavljan) imali prilike da vide u Dilanu Dogu. Za razliku od upeglanog a opet iracionalnog Londona u kakvom živi Dilan, Konstantinov London diše na sasvim drugačiji način. Radi se o gradu kontrasta koji uprkos tome (i zahvaljujući tome) živi na svoj jedinstveni način. U pitanju je grad u kome iz umivanih fasada vrebaju senke, često stare i stotinama godina, grad u kome azijski emigranti održavaju male biznise a balkanski stanovne, grad korumpiranih pandura i fudbalskih huligana, širokih barijskih dvorana u kojima večno truje valcer u kome igraju živi i mrtvi čarobnjaci, grad prilivlence u ljudima i van njih, socijalnih i verskih netrpeljivosti, neispravnih mogućnosti.

Da li zasluge pripadaju tome što je strip jedinstvena mešavina aktuelnog i svermenog, horora i politike? Kroz Džonove usputne komentare i kroz replike drugih likova, kao i kroz pažljivo tkanje pozadine saznajemo gde leže Džonove simpatije, njegove stavove a konzervativcima i laburistima, skorašnji fascinacije počivšom princezom Dajanom i kako sve te političke igre uopšte dotiču malog? Čoveka koji samo pokušava da živi kako najbolje ume. U pacanju s

politikom najdalje je otišao Gari Enis u šokantnoj grupi epizoda Damnation's flame, u kojoj ga Konstantin odlazi u Ameriku gde ga vudu vrač šalje na vesticiju šetnju imaginarnom Amerikom, Amerikom strgnute maske i bolnih istina, u šokantnoj šetnji gde se laži na kojima počiva kolektivna demokratija bore naobraju kad već ne razotkrivaju.

A opet, razlog popularnosti Hellblazer-a sasvim bi lako mogao biti veliki broj kvalitetnih autora koji radi na stripu tokom ovih četrnaest godina koliko strip postoji. Tajna uspeha je možda u tome što su autori zaposleni na Hellblazer-u velikim delom i sami bili sa Britanskim ostrva (uglavnom svi scenaristi, crtači i ilustratori naslovnih strana nešto ređe), sa intimnim razumevanjem života u Engleskoj, političkih i socijalnih prilika, kao i duge i nadasve zanimljive istorije Velike Britanije. Lik je stvorio Alan Mur, kao što je već rečeno, ali kad je pokrenuta posebna sveska posvećena Konstantinovim avanturama, na njoj je od samog početka pisao Džeimi Dilejno, dok je prvi od mnogih crtača bio

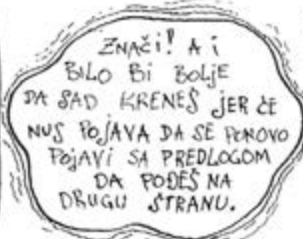

Džon Ridžvej. Pisanje Džeimi Dilejna je zadalo obrascu uspešnog serijala osamdesetih, koje će kasniji scenaristi u većoj ili manjoj meri poštovati - jaka naracija u prvom licu, priče ispričane bez parodna, Konstantinov mračan karakter, šarolika galerija sporednih likova (od kojih će se veliki broj zadržati do današnjih dana), aktuelne socijalne, političke i religiozne dileme, inteligentan horor... Dilejin angažman na Hellblazer-u je trajao 40 brojeva (s tim da su povremeno uskakali i Grant Morrison i Nil Gejman (čiju epizodu "Hold me" čitaoci smatraju za najboljom pojedinačnom epizodom Hellblazer-a do dana današnjeg), i kad se početkom devedesetih Dilejno zasitio

pisanja Konstantinovih avantura, u scenarističku igru je uskočio tada dvadesetogodišnji Irac Gari Enis, grabeci čitaoca početnom pričom u kojoj Konstantin saznaje da ima rak pluća i da ga svi avazemaljski lekovi ne mogu spasiti. Konstantin je postao ciničniji, gorči i prepređeniji, a kao poklon od svog scenarista dobio je jedinu veću ljubavnu afenu sa žestokom Irkinjom Kit i period koji je prveve kao beskućnik kao posledicu sloma te veze. Negde na početku svog bavljenja Konstantinom Enis je ukrstio staze sa Stivom Dilanom, s kojim će kasnije raditi do kraja bavljenja Hellblazer-om, i kasnije, u njihovom neverovatnom uspehu sa stripom Preacher. Kad je Enis napustio pisanje Hellblazera, uskočio je Edi Kempbel (crtač maratonskog "From hell") sa nekoliko epizoda; pre nego što je doveden Pol Dženkins, koji se svojski trudio, u saradnji sa obećavajućim Šonom Filipsom (koji je postao novi stalni crtač serijala), da dostigne slavu svojih prethodnika, ali na žalost u tome nije uspeo, ublaživši Konstantinovu oštricu i svodeći stravu knjige na najmanju moguću meru. Februara 1999. u čipele scenaristu Hellblazera doveden je žestoki Voren Elis, čije su početne priče veoma obećavale. Elsov beskompromisan stav doveo je do svadje sa čelnicima Vertiga, i Elsovog napuštanje sveske posle svega jedanaest uredničkih epizoda, što je svakako za žaljenje. Rupu do dolaska Brajana Azarela popunio je Darke Macan dvodelnom pričom o imigrantima sa ovih prostora, i njihovim shvatanjem magije. Azarelo je odmah nastupio tvrdo, i s obzirom da je prvi Amerikanac koji redovno pišeovu svesku, odlučio se na radikalniji potez; naime, Džon zadnje dve godine obilazi Ameriku, pružajući svom novom scenaristi i novom redovnom crtaču, prilično dobrom Marcelu Fruzinu, priliku da se bave onim što najbolje poznaju, dokle Američkim prostorima. Azarelo je, ako ništa drugo, priču donekle približio neo noir-u, što stare i verne fanove izazvalo iritira, ali zato prodaja stripa raste. Crtač serijala nije uvek bio na nivou pisanja, ali se među ljudima koji su radili na Konstantinovim avanturama mogu naći neka prilično zvučna imena, kao što je Dejv Mekin, pakojni Alfredo Alkala, Šon Filips, Stiv Dilan, Ričard Korben, Tim Bredštrit. Naslovne strane su mahom uvek bile provokativne, sa što su zaslužni Dejv Mekin, Glen Fabri, Šon Filips i Tim Bredštrit, koji i danas ilustruje mesečne sveske.

A možda konkretnog odgovora za popularnost Hellblazer-a ipak nema!

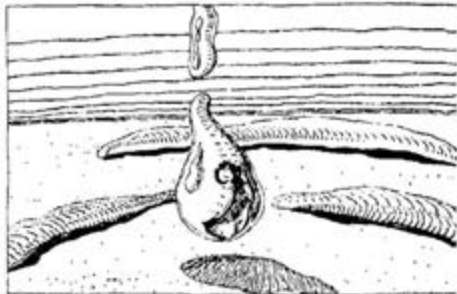
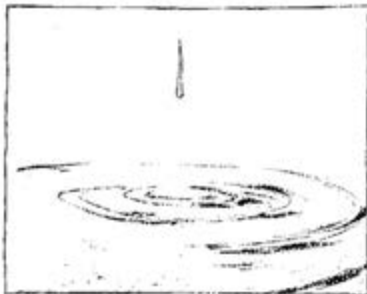
Možda je naprosto u pitanju...
Magija!

CIRCLE II

KRUGA OVNOVIM LETIM NASPRAMNOJ PRAVOJ. PROSTOR JE OTVARA NADAMNOJ. NASPRAM MENE JE KRUG.
PILJŠKANJE PEŠKA PRENOSI MISLI.

STIŠKAM RGOVE U ŽELUCU. UROJENA RUKA U KRLJUŠT PIRANE. VRAĆA MI SAMOPOKIZVANJE DA FREDEM ULICU.

Kako je iz stripa nastao kult: Grupa TNT za početnike

ZOVEM SE FORD...

Pisao: Aleksandar Blagojević

ALAN FORD

STRIP klasici

Miss Ford: Jesi li sam?

Alan Ford: Ne, sada ste i vi ovdje!

Miss Ford: Dakle, to si ti, slatki

mali Alan, rođake moj. Jesi li

služio vojsku?

Alan Ford: Ne, nisu me primili

zbog težine!

Miss Ford: Imao li štogod da čovjek

ispere grlo? Užasno sam žedno!

Alan Ford: Pa, mogu početi

kupaoonicu i donijeti čašu vode!

Možete se slagati sa mnom ili ne, ali definitivno sam siguran da je, od svih stripova koji su izlazili unutar granica one državne tvorevine poznate pod imenom SFR Jugoslavija, upravo Alan Ford imao najviše uticaja na oblikovanje duha, ili "sentimentalno vaspitanje" čitavog niza generacija, od početka šezdesetih do početka sedamdesetih, barem u onoj mjeri u kojoj strip može da utiče na takve stvari. Tri momenta su tome kumovala, po mom mišljenju u podjednako mjeri i sa podjednako težinom - britski scenario Italijana Lucijana Sekija (pseudonim - Bunker), duhovit, zatim izvanredan crtež njegovog sunarodnika Roberta Raviola (pseudonim - Magnus) i, naravno, fenomenalan prevod Hrvata Nenada Brkića (u originalu - Brinky) čijom je zaslugom AF i počeo da izlazi kod nas, u "Vjesnikovoj" ediciji Super Strip, negde 1971. ili 1972, ne sećam se tačno.

Debeli Šef: Nosati patuljče, dodaj ovome da ti polomim sve kosti!

Bob Rock: Buuu! Samo pazite da se ne poskliznete na vlastito sako, jer tko će onda popraviti cestu?

Prvi broj AF pojavio se u Italiji, maja meseca 1969. ("Grupa TNT"), ali je naišao na prilično mlak odziv čitalačke publike. Bez obzira na odusevljenje

kritike epizodom br. 3 ("Operacija Frankenstein"), ionako mali broj prodatih primeraka se i dalje smanjivao, tako da su Magnus & Bunker, posle epizode br. 4 ("Zimska idila"), razmišljali da dignu ruke od svega. Neverovatno zvuči, ali AF se zaista nalazio pred likvidacijom na samom početku. Ipak, autori su odlučili da nastave još neko vreme, i serijal je samo preživljavao do epizode br. 26 ("Superhik"), kada je euforija započela, da bi trajala sve do 1975. godine. I na toj prekretnici se ponovo pojavio Superhik, alkoholisani super-antiheroj koji krađe siromašnima da bi davao bogatima. Magnus je napisao i potpisao svoju poslednju epizodu, "Odlazak Superhika" (Simbolika? Nagekako, šta bi rek'o Obelisk), i krenuo da radi druge stvari. Bunker je nastavio, najpre sa Paolom Pifarierijem, a potom i sa još šestoricom drugih crtača, ali sve je to - u odnosu na prethodne brojeve - bilo, u najmanju ruku, bedno.

Broj Jedan: Podučavanje je lijepa stvar i, ako želiš, stojim ti na raspolaganju. Ne znam jesam li ti ikada prišao kako me je Periko pozvao u Atenu da podučavam neke stvari Tacita, Euripida, Eshila i Sofokla?

Jean Lafitte: Ne, ne, ne želim to niti čuti! Dosta mi je maratonskih priča iz tvoje mladosti. Bolje da me odmah objese, ovili oni!

Svako ko je od početka pratio AF, jednostavno posle Magnusa više nije mogao da čita strip bez velikih nerviranja zbog jalovih pokušaja da se imitira jedinstveni Magnusov stil, kao i zbog vizuelnih transformacija koje su članovi Grupe TNT doživeli kod drugih crtača. Vizuelno, strip je postao

odbojan i iritirajući, a i scenario je nekako utanjio. Doduše, novijim generacijama (koje još nisu bile upoznate sa Magnus & Bunker magijom) to kao da i nije previše smetalo, te je AF još dosta godina zadržao visok status, ali veteranima... Teško je sa "Two Fingers" tekile preći na brlju daskovaču - nema tu velike filozofije. Uostalom, ovaj tekst je i pisan sa pozicije konzumenta, štaviše - fana, a ne iz ugla strip-eksperta, zato dozvoljavam sebi slobodu da pod pojmom AF podrazumevam samo period od epizode br. 70, tj. "Odlaska Superhika", a ostalo poštam niz mutnu Nisavu. Ej, trula gradja, potopi se ladja..!

Lady Danerok: Oh, kako ste duhoviti! Ali... govorite kao da ste iz ovih krajeva?

Sir Oliver: Ja? Nikada nisam bio ovdje! Iz Kanskasa sam, dapače iz Arkanzasa, gdje ne šću takve privlačne žene, nego mutnu krave po nepreglednim pašnjacima!

Lik Alana Forda (plavakosog ljepotana modrih očiju i bivšeg neuspješnog reklamnog agenta) Magnus je kreirao po uzoru na, tada jako popularnog, glumca Pitera O'Tula, dok je lik njegovog nerazdvojnog kolega-tajnog agenta, Boba Rocka (pravi imenom Robert Rock, crno ovca iz familije kriminalaca, koja je krenula putem zakona), zapravo je verna Magnusova autokarikatura, sa izuzetkom brkova koje Bob, za razliku od svog kreatora, nema (treba napomenuti da je u stripu prisutan i Bunkerova karikatura - to je onaj cvikeraš koji, iz epizode u epizodu, bezuspešno pokušava da se ubije). Zatim, tu je čuveni engleski aristokrata lake ruke, sir Oliver (pravi imenom sir

Oliver Oliver, iz propale plemićke obitelji Oliver), debeli Šef (pravim imenom Gerwasius Twinkleminklenson) u kompletu sa Jeremijom, nepokolebljivi Grunf (pravim imenom von Grunf, rashodovani vojnik njemačkog Wermachta) i, naravno, alfa i omega svega, nezgodni paralizator od pre puna stoljeća, onaj koji je bio u dilu sa svim svetskim veličinama - od Homera (ne Simpsona) do Josipa Broza, Broj Jedan, glavom i (naravno) bradom.

Broj Jedan: Droga utječe na mozak! Doje ti utisak da si u roju, kada si zapravo u paklu. Siromašni misle da su puni novaca, a gladni da se nalaze pred stolom kratkim najprivilježnijim jelima!

Bob Rock: Možemo li je dobiti za osobnu uporabu?

Budući da je, na početku, AF bio zamišljen kao underground paradija na Džemsa Bonda i glamurozni svet tajnih agenata, u prvih desetak nastavaka najzreliji su i bili elementi paradije, zajedno sa diskretnim ironičnim odmakom, a sve to upakovano u jedan relativno umeren crtački stil. Međutim, kako je popularnost serijala logano rasla, tako su i autori (srećom) davali sebi veću slobodu, pa su i u scenariju i u crtež sve više počele da se uvlače groteske, satire, uvrnute nadrealizam koji je preslavio (istih godina) Monti Pajtonovce i, pogotovo, humor apsurd, nešto nalik onome što su nadila broća Marks u svojim najboljim danima. Naravno, sve bi to ostalo mrtvo slavo na papiru, da nije bilo briljantnih prevoda Nenada Briksija (koji nije mehanički prevodio sa italijanskog, već je davao sebi veliku slobodu pri adaptaciji originalnog teksta, u čemu uglavnom i leži tajna svih izuzetnih prevodilačkih ostvarenja), na čistom hrvatskom jeziku, koji je bio (i ostao) zaštitni znak AF. Zbog toga se i pokušaj jedne domaće izdavačke kuće, da reprintuje stare epizode AF ali u srpskoj transkripciji, može opisati u tri reči: ajne grose čarok. Uostalom, probajte da, kao vođu profi hokejaške navale, zamislite Šekila O'Nila, pa još sa kosom daš dupeta. Ne ide.

Broj Jedan: Grunfe, avion funkcioniše?

Grunf: U onom pravcu? Nel!

Broj Jedan: Automobil? Nel!

Grunf: U onom pravcu? Nel!

Broj Jedan: Što onda funkcioniše?

Grunf: U onom pravcu? Ništa!

Iako je izlazio u celoj zapadnoj

Evropi, AF je kulturni status uživao samo u zemlji porekla, tj. Italiji, i u bivšoj Jugoslaviji. Na stranu sličnosti u ponašanju života, pa i humora, prisutnih kod svih naroda bliskih Mediteranskog poljsu, ali ubedjen sam da je, pri stvaranju kulta AF kod čitaoca publike, u odnosu na ostale stripove veliku ulogu odigrao stepen identifikacije. Lično, puna puta sam se našao u sličnim situacijama kao agenti Grupe TNT (ne Grupe G17+), naročito po materijalnim pitanjima, ali apsolutno nikada nisam, sa praznom kremenjačom u ruci i kožuham "na голу snagu", razorio nekoliko bataljona Crvenih mundira, kao Veliki Blek zvani Stena. Niti sam ikada, poput Za-Gora-Te-Neja, pod neprijateljskom vatrom preranio šesnaest i po kilometara, da bih, posle izlaska na površinu u sigurnom zaklonu, izjavio čuvenu rečenicu: "AAAAAAAAAH!!! Mislio sam da će mi pluća eksplodirati!"

Mesar: Zdravo, dječče.

Zbilja si dobar kada si izveo svog psa na šetnju. Što želi tvoja majka?

Bob Rock: Tri kilograma papra da ti ga zatjeram u šile! Možda bi onda postao nešto drugo, a ne vreća mesa i kostiju bez mezza, koja trabaunja svašta umjesto da posluži kupce!

Kao i ostali klasici, i AF vremenom ne samo da nije pao u zaborav, već je i dobio na značaju i popularnosti. Supertajni superagenti iz čuvene Cvjećarnice u zabitom kutku njujorške Pete avenije danas haraju Internetom, pa njima se nazivaju barovi, video-klubovi i raznorazni drugi objekti (sećam se jedne niške prodavnice polovne robe, prigodno nazvane "Halo, Bing", sa velikom slikom sir Olivera na izlogu), a legendarne replike i dijaloz iz stripa koriste se u novinskim tekstovima i štampaju na majicama, iako su prvi put bili objavljeni

još u doba dok su guzate omladinke u kratkim suknjicama jedared godišnje skakutale po travi stadijona JNA, a Džej Bi, kao pravi cool cat, to posmatrao iz počasne lože. Uvek sam se pitao da li je znao za slučaj jedine neobjavljene epizode AF kod nas, koju su cenzori (normalno) zabranili, jer se u njoj Broj Jedan sreće (u jednoj od svojih mnogobrojnih historijskih priča) sa Džej Biljem lično, i to ni manje ni više nego na Šutjesici. Eh, those were the days...

Debeli Šef: Jeremijo, izlazi... Moram obavijestiti ostale o toj groznoj novosti... Pazi na trgovinu dok ne izdahneš!

Jeremija: Nosi se, zlosretno bačvo!

Što se mene lično tiče, ostaje mi samo da, kao bivši vlasnik kolekcije gotovo svih brojeva AF (i to prvih, originalnih izdanja, a ne reprinta) koji je istu bespovratno razdelio pre odlaska u bivšu JNA, sada želim zbog tog idiosinkratičnog postupka. I da konstatujem da me "virus TNT", kojim sam se zarazio u delinistvu, podjednako snažno drži i u ovim godinama dostojnim poštovanja: crna rakla me još uvek ne podseća na Sarra, Francuze i egzistencijalizam nego na Alana Forda, karirana pelerina me ne asocira na Šerloka Holmsa i Engleze nego na Boba Rocka, kožno avijatičarska kapa me ne upućuje na Crvenog Barona i Nemce nego na Grunfa, a Milo Đukanović mi ne budi sećanja na Njegoša i Lovćen, nego na sir Olivera. Naučio sam da, ako želim pobijediti, onda ne smijem izgubiti. Ka je razumeo, taj će i shvatiti. Ovi drugi me uopšte ne interesuju. Ende.

Bob Rock: Sad je tren velikih odluka! Bolje živjeti sto godina kao milijunaš, nego sedam dana u bijedi!

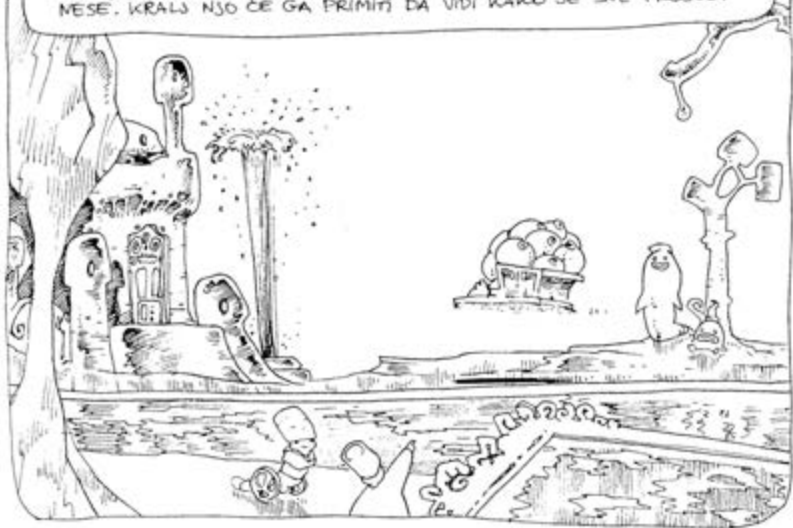

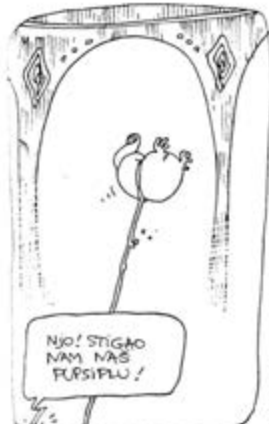
NIXO I PUPSIPLU

DVA PRICA JE (ODRAZAK I DVA) ZA 1.

PUPSIPLU SE VRATIO U INOMI. TO JE BILA ZEMLJA VODE I LEDA. SVE ŠTO SE U NJOJ NALAZILO BILO JE OD VODE I LEDA: KUĆE, PREVOZNA SREDSTVA, IGRAČKE I Pribori ZA JELO! MENI STANOVNIČI SU ČULI ZA SINJEĆ, PA SU POSLAU PUPSIPLUA DA GA NABAVI I DO-NESE. KRALJ NJO ĆE GA PRIMITI DA VIDI KAKO JE SVE PROŠLO.

NJO! STIGAO
NAM NAS
PUPSIPLU!

STVARNO? NEKA DO-
DE, NEKA DOĐE!

U INOMI JE SVAKI
STARLI STANOVNIK
VREMENOM POČINJAO DA
LEBDI, A NJO JE BIO PRI-
LIČNO STAR, PA JE LE-
BDIO PRIKLJONO VISOKO.
UZE KOJIM SE VEŽIVAO
BILU JE OD VODE.

DOBRODOŠAO NA-
ZAD, PUPSIPLU!
PRIČAS!

ZDRAVO, NJO! DIVNE
VIJESTI! DONIO SAM
NAM SNIJEG!

SUPER JE! PADA U OBLIKU
PAHULA! MOŽE SVAŠTA OD
NJEGA DA SE PRAVI! UZEAO
SAM MNOGO UZORAKA!

DOBRO SI URADIO! ALI, DA NE
ZABORAVIMO ONO GLAVNO.

NE BRINI, POSUT PO DREVČU
I PO KUĆAMA IZGLEDJA
STVARNO SVAJNO! ESTETSKI
UGODAN JE PRVOKLASAN.

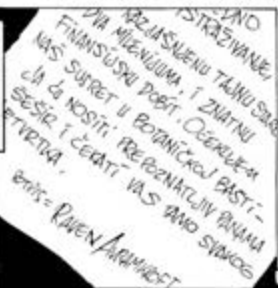

KRAKOV, KRAKOV

SCENARIO: ĐORĐE MILOŠANJEVIĆ CRTEŽ: TONY RADEV

EPIZODA
PRVA

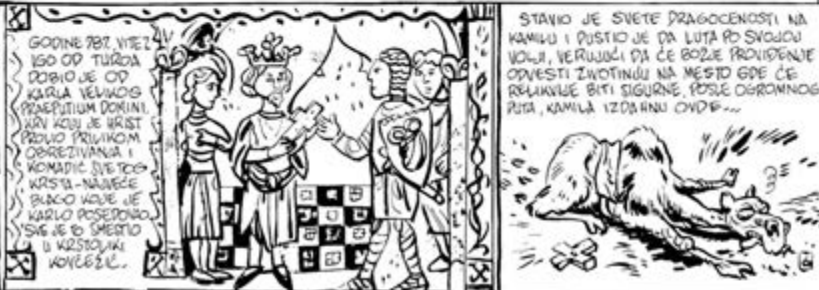
IGRA GLUVIH TELEFONA

SVAKE ČETIRI GODINE MAO JE ČAST DA IZ TREZORA TRUSTINJANIJE-
VIH IZNESE SVE TO BLAGO. PREĐ
OKUPLJENI NAROD, ČESTO I SAMOG PAPO,
A ONDA SE 1994. DESILO NEŠTO STRAŠNO...

„PREĐ OKUPLJENOM MASOM
I NAOČIGLED SVIH,
TRUSTINJANI JE UBIJEN ...“

U KRIKAVU KLANICI KOJA SE POTOM
DEŠILA NA TRGU, U OBRAČUNU U
KOJEM SE NIJE ZNALO KO JE KRIKAV
A KO ŽRTVA, RELIKVIJAMA SE GUBA
SVAKI TRAG ...

EDEN

39: JACKO & TIBY 97

KO SI TI?
ZAR ZAJSTA TV-
OIS DA SI NE-
POBEDIV?

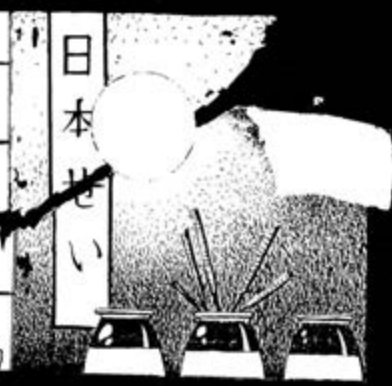

日本
せい

POBEDA ILI PORAZ
MENI NE ZNAČE NI-
ŠTA, ZATO NE MOGU
BITI PORAŽEN
NEHAM IME, ALI
ME MOŽEŠ ZVA-
TÍ DAO

NEKA MAČ
PROVERI
MUDROST
TVOJIN REČI?

Strip PRESSING

predstavlja:

MAX DEBRIS

ispovest pravog krivotvoritelja

Scenario: Đorđe Milosavljević

i Marko Stojanović

Crtič: Tony Radev

Izdavač: SHC NB

Piše: Zlatibor Stanković

Studentski informativno-izdavački centar pobrinuo se da široj publici postane dostupno strip ostvarenje koje je prethodnih šest godina (sa kraćim i dužim pauzama) crtao pripadnik novije generacije niških strip autora Toni Radev, dok je scenario istog dela jednog od trenutno najistaknutijih domaćih filmskih scenarista i reditelja Đorđa Milosavljevića i Marka Stojanovića, perspektivnog pripadnika mlade garde strip - scenarista.

Neobičan spoj na polju scenarija prouzrokovao je naraslim obavezama na filmu pomenutog reditelja, tako da je on bio u situaciji da odradi "samo" prvih dvadesetak (čitaj 20) tabli dok je nezahvalan posao da idejno i stilistički nastavi priču na sebe preuzeo Marko Stojanović.

Đorđe Milosavljević pokazuje vrhunsko umeće da čitaocu uvede u priču ne kroz puko serviranje svega bitnog za dalji zaplet, već kroz angažovanje čitaoca kome se kroz brze promene pozornice dešavanja kao i likova nudi dinamičan i sadržajan uvod u radnju stripa.

Na svoje strane, crtež je na tragu klasične francusko-belgijske škole stripa. Toni Radev je manirno poznatih strip majstora uspeo da nekim crtačkim rešenjima, od kojih svakako treba pomenuti razradu detalja bitnih za obeležavanje vremenске epohe kao i prirodnu pokretljivost i gestikulaciju likova, sasvim odgovori zahtevima scenarija.

Priča se lagano zahuktava a čitalac toga i nije svestan. Nisi priče se prepliću čestim rezovima koji će ostati karakteristika stripa i pošto vođenje njegove radnje preuzme Marko Stojanović. Na taj način scenaristi će uspeti da izbegnu statičnost tako često prisutnu u stripu.

Ispunjenim i nadasve funkcionalnim kadrovima Toni Radev je odmereno pratio tok priče koja će čitaoca na zanimljiv način odvesti od Pariza do Praga. Samo što je jasno usmerio svoj tok, scenario je već predao drugom na dalju razradu. Marko Stojanović je ne samo čvrsto uhvatio konce priče, već ih je i ojačao veštim scenarističkim zalihama koji su likove učinili vitalnim i samim tim svrsishodnim u njihovim ulogama.

Što zbog pauze i odgovarajućeg crtačkog sazrevanja, što zbog uticaja samog scenarija, crtež je mnogo definisniji a linija jača za slobodnije poteze koje će svakako dati novu notu zapletu. Ona što se može zameriti je nedovoljna "istoričnost" pojedinih kadrova (i to uglavnom u drugom delu albuma) koja ipak ostaje u senci kadriranja koje svojom raznovrsnošću obezbeđuje neophodnu dinamiku.

Od detalja koji, svaki na svoj način, oplemenjuju celinu izdvojuju se inventivni i duhovit dijalozi, kojima su abojica scenarista očigledno poklonila posebnu pažnju. To svakako rezultira efektivnijem korišćenju pojedinih detalja priče koji će upravo uz pomoć dijaloga zadržati čitaocu pažnju na sebi, i na taj način napraviti ravnotežu sa narastajućom dinamikom koja će se kroz akcione scene obogaćene detaljima Praga iz sredine prošlog veka savršeno manifestovati.

Sam rasplet priče primer je odličnog angažovanja likova u funkciji scenarija. Težeći što funkcionalnijem iskorišćenju formiranih likova i njihovih odnosa, Marko Stojanović je izostakim blicevima akcije i njenim neopodajućim tempom, izazvao efekat "a la Gaj Riči", kojim je zadržao čitaocu pažnju do samog kraja.

Sasvim (ne)očekivano, mladi scenarista je ne samo zadovoljio kriterijume žanra, već ih oplemenio nekim svojim inovacijama.

Toni Radev je pokazao da se gotovo u potpunosti distancirao od uticaja svojih uzora, pre svih Mezijera i Frankena, i da je na dobrom putu da izgradi stil koji će u bliskoj budućnosti govoriti svojim jezikom.

Tako smo dobili strip-album koji će ne samo zbog trenutne slabe produkcije kod nas, već i zbog objektivnog kvaliteta privući pažnju ljubitelja devete umetnosti. Pozivam Vas da elegantnim bugatijama podemo u posetu Parizu i Pragu neposredno pred drugi svetski rat i falsifikatorima, kolekcionarima slika, filozofima i muzički nadarenim tipovima koji ih nastanjuju.

Strip
PRESSING

